



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## Universitätsbibliothek Paderborn

**R. D. Magistri Petri Lombardi Novariensis Episcopi  
Parisiensis. Sententiarvm Libri IV. quibus vniuersæ  
Theologiæ summa continetur**

**Petrus <Lombardus>**

**Mogvntiæ, 1632**

Vtrum diuina essentia genuerit filium, vel genita sit à patre, vel de ipsa natus sit filius vel Spiritus Sanctus processerit. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-38829**

*Aug. serm.  
de tempore  
129. qui est  
3. feria qui-  
bus in cœ-  
na domini  
de fide.*

ant ipse sit, aut ab ipso: cumq; esse Trinitatem, Pa-  
trem scilicet & filium & Spiritum sanctum.

Item Aug. in sermone de fide, Credimus vnum  
Deum vnam esse diuini nominis Trinitatem. I-  
dem in 6. de Trinit. Dicimus Deus solum esse ip-  
sam Trinitatem. Ecce & his & aliis pluribus au-  
ctoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse  
& credendum, quod vnus Deus est Trinitas, & v-  
na substantia tres personæ: sicut econuerso Trini-  
tas dicitur esse vnus Deus, & tres personę dicun-  
tur esse vna substantia.

*Redit ad præmissam questionem, scilicet an Deus pater se  
Deum, an alium Deum genuerit.* D

*Epist. 66.  
Maximo  
medic. to. 2.*

N V N C ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur an Deus pater genuerit se Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen August. in epistola ad Maximum, quod Deus pater se alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de seipso, nõ minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt tot<sup>9</sup> maneret in se, esset in filio tãtus quãtus & solus. Quod ita intelligi potest, i. de se alterum à se genuit: nõ vtique alterum Deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nã & si alius sit pater q̄ filius, nõ est tamẽ aliud quã filius, sed vnum.

HIC QVÆRITVR, AN PATER GENVIT  
Diuinam Essentiam, vel ipsa filium: an es-  
sentia genuit essentiam, vel ipsa  
nec genuit, nec ge-  
nita est.

D I S T I N C T. V.

*De compa-  
ratione ge-  
nerationis  
ad terminũ  
essentialem.*

P O S T hæc quæritur, vtrum concedendum sit. Quod pater genuit diuinam essentia, vel quod diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentia: an omnino nõ genuit, nec genita est diui-

diuina essentia? Ad Quod Catholicis tractatori  
 bus consentientes dicimus, quod nec pater genuit  
 diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit di-  
 uinam essentiam, hic autem nomine essentiae intel-  
 ligim<sup>9</sup> diuinam naturam, quae communis est tribus  
 personis & tota in singulis. Ideo non est dicendum,  
 quod pater genuit diuinam essentiam: quia si pater di-  
 ceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia  
 relatiue diceretur ad patrem, vel pro relatiuo po-  
 neretur. Si autem relatiue diceretur, vel pro relati-  
 uo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait  
 Aug. in 5. lib. de Trin. Quod relatiue dicitur, non  
 indicat substantiam.

*abstractum;*  
*qui est es-*  
*sentia.*  
*Ratio pri-*  
*ma quare*  
*ita sit.*

*Aug. in fine*  
*cap. 7.*

*Secunda ratio.*

B

ITEM, cum Deus pater sit diuina essentia, si eius  
 esset genitor, esset utique genitor eius rei quae ipse  
 est: & ita eadem res seipsam genuisset: quod Aug.  
 negat, ut supra ostendimus.

*1. lib. de tri-*  
*nit. ca. 1.*

*Tertia ratio & potior.*

C

ITEM, si pater est genitor essentiae diuinae, cum ipse  
 essentia diuina sit, & Deus sit: eo quod generat, & est, &  
 Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est a  
 patre Deus: sed pater eo quod generat, & est, & Deus  
 est, & si ita est, non genito gignens, sed gignenti ge-  
 nitus causa est, ut & sit, & Deus sit. Simili ratione  
 probat Augustinus in lib. 7. de Trinit. quod pater  
 non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea  
 sapiens est, ea est, hoc enim est sibi esse, quod sapere.  
 Quod si hoc est sibi esse, quod sapere: non per il-  
 lam sapientiam, quam genuit pater, sapiens est.  
 Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, hoc illi  
 est esse quod sapere: nisi, eo est, quo sapiens est? Er-  
 go quae causa illi est ut sapiens sit, etiam ipsa illi causa  
 est ut sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est  
 ut sapiens sit, & causa illi est ut sit. Sed causam patri,  
 quam sit, a patre genitam, nullo modo quisquam dix-  
 erit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si  
 pater

*Aug. de tri-*  
*nit. lib. 7.*  
*c. 1. in fine.*

*Ibidem fere  
continuo.*

pater genuit essentiã qua est, essentia quã genuit, causa est illi ut sit. Nō ergo ipsã qua est, essentiam genuit. Nā in illa simplicitate, ut inquit Aug. quia non est aliud sapere quã esse, eadem est ibi sapientia quę essentia, ideoq; quod de sapiētia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, qua sapiens est, ita nec essentiam, qua est. Ut enim sapiētia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademq; sapientia est & potentia, quę essentia. Patet itaq; ex prædictis, quia pater essentiam diuinam non genuit.

*Huic aduersari videtur August.*

*Aug. Tom. 3*

HVIC autem videtur cōtrarium quod Aug. ait in lib. vnico de fide & symbolo capit. tertio. Deus cum verbū genuit, id quod ipse est genuit: nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaq; materia, sed de seipso id quod ipse est. Item Deus pater qui verissime indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicādū genuit, quod est ipse qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis, Deum patrē genuisse illud quod ipse est. Illud autē quod ipse est, nō est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus illa verba sic intelligenda esse: dicentes, Pater de se ipse genuit illud quod ipse est, id est filium, qui est illud quod pater est. Nam quod pater est, & filius, hoc est: sed non qui pater est, & filius hic est.

*Ibid. paulo  
inferius.*

*Alias partes questionis exequitur.*

ITA etiam non est dicendū quod diuina essentia genuit filium; quia cū filius sit diuina essentia, iam esset filius res à qua generatur; & ita eadē res seipsam generaret. Ita etiã dicimus quod essentia diuina nō genuit essentiam. Cū enim vna & summa quædã res sit diuina essentia si diuina essentia, essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse nō potest; sed pater solus genuit filium, & à patre & à filio procedit Spiritus sanctus.

*Quid.*

Quae videantur praedictis esse contraria.

F. Aug. de tri-  
nit. li. 7. c. 2.

Prædictis autem videtur contrarium esse quod dicit August. in libro septimo de Trinitat. Hoc, inquit, est Deo esse, & sapere, unde pater & filius simul vna sapientia, quia vna essentia: & singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce. his verbis aperte dicit Augustin<sup>9</sup> sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia, ubi videtur significare, quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in l. de fide ad Petrum ait, Sic Christum Dei filium, id est, vnam ex Trinitate personam. Deum verum crede, ut diuinitatem ei<sup>9</sup> de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere quod natura filii sit nata de natura patris. Idem in libro xv. de Trin. ait: Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere quod substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinam<sup>9</sup>, Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia & sapientia & fili<sup>9</sup>, qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et, ut expressi<sup>9</sup> dicam<sup>9</sup>, dicimus filium sapientiam, esse de patre sapientia: & dicimus filium substantiam, esse genitum de patre & à patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat, August. ostendit in libr. 7. de Trin. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, & uterque vnum lumen: sic intelligitur sapientia de sapientia, & uterque vna sapientia & vna essentia. Item, ideo Christ<sup>9</sup> dicitur virtus & sapientia Dei, quia de patre virtute & sapientia etiam ipse virtus & sapientia est. sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vite est apud Deum patrem fontem vite. Filius ergo sapientia de patre

Cap. 2.

Cap. 20.

Determina-  
t. o. eorum  
quae videntur  
contraria.

Aug. de tri-  
nit. li. 7. c. 11.  
in fine.

Aug. ca. 3.  
eiusdem l. 7.

Ibidem paulo  
inferius.

C sapientia

sapientia est: sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de deo patre: & ut singulis sit lumen & singulus Deus, & singulus sapientia? & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit August. ex quo sensu accipienda sunt prædicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

*Hilarius  
Non longe.  
in principio  
lib. 4.  
Idem Hilarius.*

*Hilarius  
lib. 9. post  
medium.*

*In eodem  
paulo inferius.*

*Quod videtur prædictæ expositioni contrarium.* HVIC vero etiam id cōtrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. li. de Trinit. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generâs est. Cum ergo filius essentiâ habeat, (tota enim in eo est diuina essentia) videtur, quod ipsa diuina essentia nata sit. Item in 5. lib. ait: Natiuitas Dei nō potest eam, ex quâ prouecta est, non tenere naturam, nec enim aliud quam Deus subsistit quod non aliunde quàm de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatē Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura Dei & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in li. 9. de Trin. Nos, inquit, vnigenitū Deum in forma Dei manentem, in natura hominis mansisse profiteamur: nec vnitatem formæ seruatis, in naturā diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus, sed ex eo eiusdē generis genitam naturā naturaliter in se gignentem habuisse naturam: quæ in forma naturæ se gignētis manens, formā naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura ne esset, sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis, manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperte dicit, & naturam genuisse, naturam genitam. & naturā assumplisse naturam: quod à plerisque negatur. Itē, Nunquid vnigenito Deo cōtumelia est, patrem

patrē sibi innascibilem Deū esse, cū ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

*Quomodo sint intelligenda premissa verba*

*Hilarij.*

H

SED quia hæc verba sane vult intelligi. ipse idē dicit in 4. intelligētia dictorum ex causis est assu-  
mēda dicendi: quia nō sermoni res, sed rei sermo  
subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt.

Nihil habet filius nisi natū, id est, nihil habet se-  
cundū quod Deus est, nisi quod nascendo accepit:

& ipse nascendo patris in se subsistentem naturā  
habuit, vnde Hilarius addit in v. lib. eandē natu-  
ram habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamē

vt natus nō sit ille qui genuit. Nam quomodo erit  
pater ipse, cū genitus sit? Sed in his ipsis subsistit

ille qui genitus est, in quibus rotus est ipse qui ge-  
nuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo

non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex  
vno. Ac si in generatione filii & naturam suam, vt

ita dicā, sequitur, indēmutabilis Deus indēmuta-  
bilē Deum gignēs, nec naturā suā deserit ex indē-  
mutabili Deo indēmutabilis Dei perfecta natiui-  
tas. Subsistētem ergo in eo Dei naturam intelligen-  
mus, cū in Deo Deus insit, nec præter eum qui De<sup>9</sup>

est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus & in  
eo Deus. Naturę ergo Dei patris veritas in Deo. fi-  
lio esse docetur, cum in eo Deus intelligitur esse

qui Deus est. Est enim vn<sup>9</sup> in vno, & vnus ab vno.

*Quod legitur pater de sua substantia genuisse filium,  
& filium substantia patris.*

I  
DICITVR quoq; & frequenter in scriptura le-  
gitur. Patrē de sua substātia genuisse filium. vnde

Augustin. in lib. de fide ad Petrū ait, Pater Deus  
de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine ini-  
tio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadē qua

ipse naturaliter æternus est, diuinitate cōternū.

C 2 ECCO

*H. lar. antea  
medium 4.  
libri.*

*Ad finem  
quinti.*

*Expositionē  
confirmat  
per verba  
eiusdem.*

*Ioan. 4.*

*Cap. 2.*

Cap. 19. in  
fine.

Colof. 1.

Aug. contra  
Maxim. Ar-  
rianum.  
To. 6. ca. 14.

Ibidē paulo  
inferius.

Ecce hic dicit Augustin. filium genitum de natura patris. Est autem vna natura Patris & filii, & Spiritus sancti. Si ergo de natura patris est filius, genitus est de natura filii & spiritus sancti: imo de natura trium personarum. Idem quoque Aug. in lib. xv. de Trinit. dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apost. loquentis de Deo patre sic. Qui eruit nos de potestate tenebrarū, & transtulit in regnū filii charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filii charitatis suæ, nihil aliud intelligitur quā filii sui dilecti, quam filii substantiæ suæ. Charitas quippe patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quam ipsa natura atque substātia, vt sæpe diximus, & sæpè iterare nō piget: ac per hoc, fili⁹ charitas eius nullus alius est, quā qui de substantia eius est genitus. Ecce hic apertè dicit Augustin⁹ filiū esse genitum de substātia patris, & filium substantiæ patris: Idē quoque Augustin⁹ in lib. 3. cōtra hereticum Maximinum, substantiā Dei genuisse filium, & filium genitum de substātia patris asserit dicens, Carnalib⁹ cogitationib⁹ pleni, substantiam Dei de seipsa gignere filium nō putatis, nisi hoc patiatur q̄ substātia carnis patitur quando gignit. Erratis, nō sciētes scripturas neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eū natum esse de substantia patris negatis. Nō enim tam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius: ex Deo natus, gratia nō natura. An forte etsi nō hominis filius erat, tamē iam aliqua erat qualiscunq; creatura, & in Deo filium Deo mutante cōuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederem⁹ vos putare de nihilo esse Dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit dicite: sed

te: sed  
lium  
vos n  
triqu  
sto. D  
ab eis  
cretu  
co, in  
liqua  
subst  
tris a  
mou  
patre  
quod  
dum  
lius,  
vos i  
de pa  
patri  
sunt  
stanc  
nihil  
cedit  
est ex  
ex D  
De⁹  
nō a

H  
na f  
nitu  
ra e  
Id a  
tari  
mo  
fin



re: sed non inuenietis Iam ergo vñ genitum Dei fili-  
 um Iesum Christum, de patris esse substantia, non  
 vos nobiscum pigeat confiteri Idem in eodem. V-  
 trique legimus vt sim<sup>9</sup> in vero filio eius Iesu Chri-  
 sto. Dicit ergo nobis, Vtrum iste verus Dei filius,  
 ab eis qui gratia filii sunt, quadã proprietate dif-  
 cretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Nō di-  
 co, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de a-  
 liqua substantia est. Quæro, de qua? si nō de patris  
 substantia est, aliam quære: si aliam nō inuenis, pa-  
 tris agnosce substantiam, & filium cum patre ho-  
 mouison cōfiteri: Idem in eodē, Confiteor Deum  
 patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed  
 quod est ipse genuisse. Itē, Dico, quod sæpè dicen-  
 dum est, Aut de aliqua substantia est natus Dei fi-  
 lius, aut de nulla: si de nulla ergo de nihilo, quod  
 vos iam non dicitis: si vero de aliqua, nec tamen  
 de patris substantia, non est verus filius: si vero de  
 patris substantia, vnius eiusdemque substantiæ  
 sunt pater & filius. Vos autem nec filium de sub-  
 stantia patris genitum vultis, & tamen eum nec ex  
 nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex patre esse cō-  
 ceditis, nec videtis quam necesse sit, vt qui non  
 est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi  
 ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod  
 De<sup>9</sup> est, de quo est, id est, De<sup>9</sup> est, de Deo nat<sup>9</sup>: quia  
 nō alius prius fuit, sed natura coæterna de Deo est.

*Colligens summam prædictorum aperit ex quo  
 sensu accipienda sint.*

K

HIS verbis præmissis innuividetur, quod diui-  
 na substantia filium genuerit, & quod filius sit ge-  
 nitus de substantia patris, & quod de Deo est, natu-  
 ra coæterna, & quod pater id quod ipse est genuit.  
 Id autē quod ipse est, diuina essentia est: & ita pu-  
 tari potest diuinā essentiam genuisse. Vehemēter  
 mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligēda  
 sint, mallem ab aliis audire, quam ipse tradere. Vt

C 3

tamen

*Ibidē paulo  
 inferius.  
 1. Ioannis. 5.*

*Paulo infe-  
 rius in eodē  
 ca. 14. l. 3.  
 contra Ma-  
 ximi.*

*Ex eodē  
 c. paulo su-  
 perius.*

Aug. ca. 14.  
lib. 3. contra  
Maximinū

tamē sine pręiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi: Natura coæterna de Deo est. i. filius coæternus patri de patre est, ita quod est eadem cum eo natura, vel eiusdē naturę. Quę sensum cōfirmat Aug. ibidem subiiciēs, & quod dixerat quasi explanās. Dicto enim, Natura coæterna est de Deo, addit. Non est aliud filius, quā illud de quo est, id est, vnius eiusdemq; substantiæ est. Deinde apertius talem intellectum ex prędictis verbis fore habendum aperit in eodē libro contra Maximinū dicēs, Trinitas hęc vnius eiusdēque substantiæ est: quia non de aliqua materia vel de nihilo est filius, sed de quo est genitus. item Spiritus sanctus non de aliqua materia vel de nihilo est, sed inde est, vnde procedit. His vtiq; verbis aperte ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris, qui est de patre genitus, ita quod est eiusdē substantiæ cum eo: & spiritum sanctum esse de substantia patris & filii, quia ab vtroque procedit, ita quod est eiusdem substantiæ.

Aug. ibi.

*Quod nec filius nec spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia.*

Non longe à  
medio li. 12.

OSTENDITVR quoq; ex illis verbis filium & spiritum sanctum nō esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilari⁹ in 12. lib. de Trinit. ait. Vnigenit⁹ Deus cum natus sit: patrem testatur auctorem: cum ex manēte natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante temp⁹ natus, est, omnem sensum pręuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quod filius nō est natus ex nihilo. Similiter, & Spiritus sanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est, à patre est, cum quo eiusdē substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiēdum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est filium, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi. Augustinus aperit dicens in 1. libro contra Maximinum, Hoc genuit pater quod